

Москвічова Ю.О., м. Вінниця
e-mail: julia.moskvichova@gmail.com
Бичок О.Р., м. Вінниця
e-mail: olya.bycok@gmail.com

Жанрово-стильові особливості фортепіанної спадщини Богдани Фільц

Анотація. На прикладі фортепіанних творів висвітлено специфіку музичної мови композицій Б. Фільц. Розглянуто стильові особливості окремих фортепіанних циклів композиторки в контексті проблем інтерпретації фортепіанної музики сучасних авторів.

Ключові слова: музичний жанр, фортепіанний цикл, стильові особливості.

Abstract. The specifics of the musical language of B. Filz's compositions are revealed through the example of piano works. The stylistic features of the composer's individual piano cycles are discussed in the context of the problems associated with interpreting piano music by contemporary authors.

Keywords: musical genre, piano cycle, stylistic features.

Серед сучасних українських композиторів помітне місце займає Богдана Михайлівна Фільц – яскрава представниця галицької композиторської школи. Творчість композиторки є самобутнім явищем, вона має власну вироблену музичну мову і не містить прямих наслідувань видатних творчих постатей [2, с. 12]. Музика Б. Фільц побудована на широкому розмаїтті пісенних народних мелодій і здатна формувати й виховувати високі моральні якості людини. Підвищений емоційний тон музичних п'єс композиторки межує з ліричними, м'якими тонами, утворюючи багату музичну палітру сучасної української фортепіанної музики [2, с. 13]. Творчість композиторки широко відома як в Україні так і за кордоном – в США, Канаді, Німеччині, Австрії, Франції, Польщі, Болгарії, Латвії, Естонії.

Композиторська творчість Б. Фільц охоплює різні жанри симфонічної, інструментальної, камерно-вокальної та хорової музики. Вона є автором понад 400 творів. На становлення її творчої особистості визначальний вплив мало спілкування з цілою плеядою львівських музикантів і композиторів, котрі у 50-х рр. ХХ ст. викладали у львівській консерваторії – С. Людкевич, В. Барвінський, М. Колесса, А. Кос-Анатольський, Є. Козак, Р. Сімович та ін. [5, с. 694]. Пріоритетними жанрами творчості можна виокремити вокальну й фортепіанну музику. Великого поширення набули романси й ансамблеві вокальні твори на вірші Т. Шевченка (цикл солоспівів «Наша дума, наша пісня»), О. Олеса («Хорові акварелі», «Срібні струни»), Л. Костенко («Калина міряє коралі»), Л. Українки, І. Франка, П. Тичини, М. Рильського, А. Міцкевича. Яскравою музичною мовою вирізняються три хорові кантати – «Юнакові», «Любіть Україну» на вірші В. Сосюри та «Пори року» на вірші П. Тичини.

Примітними зразками інструментальних композицій стали Фортепіанний концерт А-dur, «Верховинська рапсодія» для симфонічного оркестру, п'єси для скрипки, гобоя, арфи, бандури та інших інструментів. У фортепіанних творах Б. Фільц можна почути і яскраве оспівування рідної української природи, і відтворення емоційного стану та настрою людини, і «звучання» знаменних історичних й соціальних подій. У своїх композиціях Б. Фільц вдало поєднує досягнення західноєвропейського музичного мистецтва з традиційним національним характером, беручи за основу українську народну музичну творчість. Б. Фільц продовжує стильовий напрям, започаткований у композиторській спадщині Л. Ревуцького, В. Барвінського, Н. Нижанківського, а саме мова йде про насичення музики фольклорними мотивами, опрацьованими засобами, притаманними неоромантизму та імпресіонізму. Переосмислення неповторних інтонацій карпатського регіону (гуцульського, бойківського, лемківського) стало важливою рисою творчого мислення Б. Фільц і позначилось на багатьох зразках її композиторської творчості [2, с. 13-14].

Серед фортепіанних творів Б. Фільц – п'єси для дітей з альбому «Яворівські іграшки», а також великі цикли «Закарпатські новелети», «Три п'єси на теми лемківських народних пісень», «Візерунки», «Калейдоскоп настроїв», «Київський триптих», «Музичні присвяти», «Лемківські варіації» та ін. Циклічна драматургія досить часто зустрічається у творчості Б. Фільц, таке вирішення зумовлене схильністю до лаконічності висловлювання і водночас до багатогранності музичних образів композиторки. У цьому фортепіанні цикли Б. Фільц перегукуються з аналогічними у творчості Р. Шумана [5, с. 695].

Фортепіанні цикли Б. Фільц вирізняються індивідуальністю завдяки активному використанню карпатського фольклору й широкому використанню арсеналу виражальних засобів постромантизму та імпресіонізму. Ці риси виразно проступають в одному з найяскравіших фортепіанних опусів – «Закарпатських новелах», де десять мініатюр об'єднує наскрізна образна ідея: звеличення краси Карпатських гір та розкриття побуту їх жителів [5, с. 697].

Фортепіанний цикл «Музичні присвяти» – оригінальний зразок імпресіоністичного мислення композиторки. П'єси «Музичних присвят» – це своєрідні спогади з минулого пов'язані з конкретними особистостями, які відіграли важливу роль у житті композиторки. Прагнучи підкреслити їх власну стильову манеру, Б. Фільц використовує цитати з найбільш відомих творів митців. Проте це не пряме цитування, а відголоски, вплетені у власний музичний текст, що підкреслює імпресіоністичний напрям. Зокрема, у «Відлунні минулих літ», присвяченому Д. Січинському, використана типова для романтизму фортепіанна техніка (триольний схвильований рух, розгорнуті пасажі) поряд з імпресіоністично трактованою гармонією – рух паралельними тризвуками, кварто-квінтова структура вертикалі. Всі ці засоби створюють образ тихої задуми і смутку, характерні для творів Д. Січинського [3, с. 111]. Ліричністю українського мелосу пройнятий «Ліричний прелюд» – присвята майстру хорової музики Є. Козаку, в якому звучать перші такти хору «Вівчарик». У «Сумній пісні», присвяченій В. Барвінському, звучить цитата з фортепіанної «Думки» – як прообраз з життєвої долі композитора. Цикл містить і мініатюри, присвячені С. Людкевичу, М. Колессі, А. Кос-Анатольському, Л. Ревуцькому. Таким чином, виконавцю даного фортепіанного циклу необхідний високий рівень володіння не тільки фортепіанною технікою, а й високий рівень знань, ерудиції, обізнаності у творчості композиторів, цитати яких використані у мініатюрах, а також знання стильових особливостей творчості митців.

Одним з найбільш показових у стильовому аспекті є цикл «Київський триптих», присвячений 1500-літтю м. Києва. Звуковий образ І ч. – передзвін кварто-квінтових співзвуч, що охоплює широкий діапазон інструменту і базується на зіставленні 2-х пар співзвуч, на це звучання накладається автентичний мотив лаврського розспіву XVIII ст. Піаністів-виконавців Триптиху приваблює яскраво втіленою програмною епічністю, розмаїтою колористикою, концертною віртуозністю. Слух налаштовується на складну партитуру твору, де на тлі передзвонів, як матеріальної субстанції давнього Києва, розгортається протяжна й широка мелодія, заснована на автентичних мотивах лаврського розспіву, яка відтворює символ духовності столиці. Від виконавця вимагається симфонічне мислення, володіння різноманітними звуковидобуваннями, щоб підкреслити змістовий та колористичний рельєф фактури. В наступній п'єсі (Toccata) усе переростає в швидкий рух. Тут виконавцю необхідно володіти не тільки токатною й дрібнопальцевою технікою, а й мати досвід виконання імпресіоністичної фактури, коли усі партитурні шари мають індивідуальне колористичне забарвлення, і водночас можуть створювати сумарну вертикаль. Важливо добре володіти педальною технікою. У третій п'єсі (Maestoso) токатний рух передзвонів переростає в урочистий набат. На фоні маршястих пасажів, які уособлюють урочистий передзвін, виникає гімн, що викладений акордами. Повнозвучність та поліфонізація фактури п'єси, широке охоплення регістрів, застосування стрибків, пасажної, октавно-акордової,

мартелятної та токатної техніки створюють труднощі у виконанні. Проте, таким чином, композиторка майстерно застосовує драматургію тембрів, переносячи у сферу фортепіанної музики оркестрові прийоми [7, с. 30-31].

Таким чином, музика Б. Фільц має глибоко національний характер, яскраву образну палітру, втілену цілим комплексом виражальних засобів музичної мови композиторки. Творчий доробок Б. Фільц в фортепіанних жанрах репрезентує стильове явище, що сформувалося в українській музиці, починаючи з 20-х років XX ст. і знайшло яскраве втілення в композиторській спадщині Л. Ревуцького, В. Барвінського, Н. Нижанківського, М. Колесси та ін. Мова йде про насичення музики фольклорними мотивами, опрацьованими засобами, притаманними для неоромантизму та імпресіонізму.

Список використаних джерел:

1. Белікова В.В. Інтерпретація музичної мови фортепіанних творів Б. Фільц. *Актуальні питання мистецької педагогіки*. 2013. Вип. 2. С. 5-10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmp_2013_2_3.
2. Бичок О. Фортепіанна музика для дітей в творчості Богдани Фільц. *Актуальні проблеми музичної освіти та виховання*: зб. студ. наук. праць / Редактори: Мозгальова Н.Г., Новосадова А.А. Вінниця: ТОВ «Друк», 2024. С. 12-18.
3. Грабовська О. Особливості виконавської інтерпретації фортепіанних циклів Богдани Фільц. *Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М.В. Лисенка*. 2015. Вип. 36. С. 108-116. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlnma_2015_36_12.
4. Загайкевич М. Богдана Фільц. Творчий портрет. Київ–Тернопіль: АСТОН, 2003. 144 с.
5. Москвічова Ю.О. Жанрові та стильові особливості композиторської творчості Б. Фільц. *Dynamics of the development of world science*. Abstracts of the 7th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2020. Pp. 693-700. URL: <http://sci-conf.com.ua>.
6. Москвічова Ю.О. Художньо-стильові особливості фортепіанної творчості Л. Ревуцького як складової у виконавській підготовці майбутнього вчителя. *Музика в системі мистецької освіти: взаємини та протидії*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 163-167.
7. Садова Л. Роль фортепіанної музики Богдани Фільц у формуванні української піаністики. *Молодь і ринок*. № 2 (37). 2008. С. 28-31.